

ارزیابی پتانسیل گردشگری ابنیه تاریخی شهر تبریز

محمد حسین فتحی

دانشجوی دکتری ژئومورفولوژی دانشگاه محقق اردبیلی

Geo.fathi@gmail.com

زهرا اشرفی

دانشجوی دکتری ژئومورفولوژی دانشگاه تبریز

محمد علی خلیجی

کارشناس ارشد مهندسی شهرسازی، عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان واحد بناب

ma.khaliji@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۷/۱۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۵/۱

چکیده

آنچه که امروزه بیشتر مورد پسند جوامع گردشگری به ویژه گردشگران خارجی می‌باشد، ابنیه تاریخی و معماری منحصر بفرد به کار رفته در آن می‌باشد، که سالانه حجم انبوهی از گردشگران را از سراسر دنیا راهی کشورهای با هویت اصیل و دارای آثار تاریخی و باستانی رهسپار می‌سازد. بدین لحاظ کشور ایران بدلیل قدمت تاریخی و هویت اصیل ایرانی مورد توجه بسیاری از کانون‌های گردشگری جهان قرار دارد. و شهر تاریخی تبریز با دارا بودن بسیاری از آثار تاریخی از این قائده مستثنی نیست. ژئوتوریسم می‌توان رهیافتی جدید در ابقای میراث های تاریخی، طبیعی و اکولوژیک دانست که با افزایش علاقه ی عمومی نسبت به حفاظت از پدیده های محیطی، زمینه ساز توسعه ی پیشرفت این مناطق را فراهم می‌سازد. علم ژئوتوریسم دلبستگی افراد بومی را به محیط زندگی‌شان بیشتر کرده، اقتصادهای کوچک محلی را فعال و ایده های جدیدی را پیش روی افراد بازدید کننده‌ی محلی قرار می دهد. در این مقاله با استفاده از مقایسه دو روش ژئومورفوتوریستی پرالونگ و پریرا، قابلیت های گردشگری برخی از ابنیه‌های تاریخی شهر تبریز مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج نشان داد که هر دو روش ابعاد متنوعی از توانمندی‌های ابنیه های تاریخی را مورد سنجش قرار می دهد. در روش پریرا عیار ژئومورفولوژیکی و مدیریتی، و در روش پرالونگ عیارگردشگری و بهره وری مورد ارزیابی قرار گرفته است. مطابق با مطالعات میدانی بر اساس هر دو روش، از میان سایت‌های سه‌گانه؛ معماری بازار تاریخی تبریز، میدان ساعت و مسجد کبود، بازار تاریخی تبریز بالاترین امتیاز و میدان ساعت کمترین امتیاز را بدست آوردند. براین اساس هر دو روش دیدگاه جامعی در راستای برنامه ریزی توسعه گردشگری ارائه نمودند.

واژگان کلیدی: ژئومورفوسایت، روش پرالونگ، روش پریرا، شهر تبریز

مقدمه

بناهای تاریخی را می توان به عنوان میراث های زمین شناسی عصر کواترنر دانست و ژئومورفوتوریسم، یکی از گرایش های علمی در ارتباط مشترک با حوزه ی علوم زمین، مواریت تاریخی و گردشگری است که اساس آن شناخت ژئومورفوسایت ها یا مکان های ویژه ی ژئومورفولوژیک است (رینارد و همکاران، ۲۰۰۷، ۱۴۸). اساساً هدف از طرح چنین مفاهیمی، شناسایی لندفرمهایی است که از جایگاه و اهمیت ویژه های در توصیف و درک تاریخ سطح زمین برخوردارند (نیکولاس و زوروس، ۲۰۰۷، ۴، ۱۶۹)، و نیز از ارزش های علمی، اکولوژیکی، فرهنگی، زیبایی و اقتصادی، به صورت توأم برخوردارند (پیرا و همکاران، ۲۰۰۷، ۱۵۹). بنابراین ژئومورفوسایت ها در ترکیب با مواریت فرهنگی، تاریخی و اکولوژیکی، توان مندی های قابل توجهی در شکل گیری گردشگری پایدار عرضه خواهند نمود (کوراتز و همکاران، ۲۰۰۸، ۱۰۷). در واقع ژئوتوریسم به طور ضمنی بر ویژگی های زمین شناسی و ژئومورفولوژیکی به عنوان بستر کلیه ی فعالیت های انسانی و خصیصه های جغرافیایی تأکید دارد (ثروتی و کزازی، ۲۰۰۶). و به عنوان شکلی جامع از گردشگری پایدار است که شامل موضوعاتی در زمینه های متنوع گردشگری پایدار مانند گردشگری روستایی (Clarck & Chabrel, 2007; Ilbery, & Kneafsey, 2007; Oliver & Boyd, 2007; Jenkins, 2003; Saxena, Clark, Oliver, & Ilbery, 2007)، گردشگری میراث فرهنگی (Moscato & Pearce, 1999; Kang & Moscardo, 2006; Moscardo & Pearce, 1999)، مبتنی بر جامعه ی جهانگردی (Blackstock, 2005; Joppe, 1996)، گردشگری حامی فقرا (Ashley & Roe, 2002)، و طبیعت-گردی (Ceballos, 1996; Scheyvens, 1999) است. از این میان گردشگری روستایی به لحاظ اهمیت حفظ فرهنگ روستایی و ممانعت از مهاجرت روستا - شهری و وجود منابع طبیعی و زیست محیطی دارای پتانسیل بالایی از دیدگاه ژئوتوریسم و همچنین سیاست های مدیریت روستا - شهری می باشد. تا علاوه بر ارتقاء رفاه عموم روستائیان از مهاجرت های روستا-شهری ممانعت به عمل آید بدون توجه به این مسائل و عدم توجه به روستاها و بخش روستایی، توسعه ی بالفعل در حالت پایدار آن، امری دست نیافتنی و موهوم خواهد بود.

در ایران نیز تحقیقات متعددی از طرف علاقه مندان به این موضوع از جمله (مختاری، ۱۳۸۹؛ حجازی و همکاران، ۱۳۹۰؛ عقیفی و قنبری، ۱۳۸۹؛ احراری رودی و شاهرخی خرگردی، ۱۳۸۷، قادری زاده، ۱۳۸۸؛

خوش رفتار، ۱۳۸۸ و شمس‌الدینی، ۱۳۸۸) انجام گرفته است. که ذیلاً به چند مورد داخلی به تشریح پرداخته می‌شود:

روستایی و همکاران (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای تحت عنوان «ارزیابی توانمندی‌های ژئوتوریستی آبشارهای مرند و ورزقان به روش ارزش علمی و ارزش افزوده»، توانمندی ژئوتوریستی آبشارهای موجود در شهرستان‌های ورزقان و مرند را با استفاده از روش‌های کمی مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که مهمترین علی‌الرغم امکان بالقوه‌ی ژئوسایت‌های تحت بررسی، عامل در توسعه‌ی ژئوتوریستی ژئوسایت‌های مورد مطالعه توسعه‌ی زیرساخت‌ها و ایجاد امکانات اقامتی می‌باشد. فتحی و همکاران (۱۳۹۲)، مورد غار آبی کتله خور به عنوان یکی از موارد زنده عصر کواترنر پرداخته‌اند، و با توجه به مدل‌های به کار گرفته شده در این پژوهش اقدام به شناساندن جاذبه‌های طبیعی این پدیده ارزشمند و ارزیابی و آرایه راهکارهای موثر در جهت معرفی و جذب گردشگر در این غار پرداخته‌اند. و در پژوهشی دیگر به ارزیابی توانمندی‌های ژئوتوریستی شهرستان مرزی پیرانشهر پرداخته‌اند.

محدوده مورد مطالعه

شهر تبریز مرکز استان آذربایجان شرقی، در ۴۶ درجه و ۱۷ دقیقه درازای خاوری و ۳۸ درجه و ۰۵ دقیقه پهنا‌ی شمالی از نصف النهار گرینویچ واقع شده است. ارتفاع آن از سطح دریا ۱۳۶۶ متر است. این شهرستان در قسمت خاوری شمال دریاچه ارومیه و ۶۱۹ کیلومتری باختر تهران قرار دارد و در ۱۵۰ کیلومتری جنوب جلفا، مرز ایران و جمهوری آذربایجان قرار گرفته است. شهر تبریز از سمت جنوب به رشته کوه منفرد و همیشه پر برف سهند و از شمال خاوری به کوه سرخ فام عون بن علی (عینالی) محدود می‌شود. رودخانه آجی چای (تلخه رود) از قسمت شمال و شمال باختر تبریز می‌گذرد و بعد از طی مسافتی قابل توجه در دشت تبریز به دریاچه ارومیه می‌ریزد.

آب و هوای تبریز معتدل و نیمه مرطوب است. این شهرستان از شمال به شهرستان‌های اهر و شبستر، از خاور به شهرستان سراب و میانه و از جنوب به شهرستان مراغه و از باختر به دریاچه ارومیه و آذربایجان غربی محدود می‌شود. تبریز در مسیر مناسب ترین و مهم ترین راه‌های ارتباطی با شمال خاور (اردبیل، کرانه‌های خزر، آستارا)، خاور (میانه، قزوین، تهران) باختر (امتداد مرند، خوی، ارزروم ترکیه) و شمال

(مسیر مرند - جلفا، ایروان، باکو، تفلیس) واقع شده است. از این رو راه ارتباطی تبریز همواره مورد توجه جهانگردان و مهاجران و بازرگانان در درازای تاریخ بوده است.

روش تحقیق

پس از مطالعه و شناسایی ویژگی های هر کدام از بناهای تاریخی، با استفاده از مطالعات کتابخانه ای و میدانی، به منظور ارزیابی قابلیت های گردشگری و تاریخی هر کدام از بناهای مورد مطالعه، دو روش پراولونگ و پیرا استفاده شد. هدف اصلی از این کار، مقایسه ی ابعاد ژئومورفوتوریستی دو روش مزبور است تا در نتیجه ی مقایسه ی این روش ها، راهکار جامع و پایداری به منظور برنامه ریزی توسعه ی گردشگری در محدوده مورد مطالعه به دست آید. در ابتدای امر جهت معرفی منطقه از کارت شناسایی استفاده شده است.

بازار تبریز

بازار تبریز در مردادماه سال ۱۳۸۹ خورشیدی به عنوان نخستین بازار جهان در فهرست میراث جهانی یونسکو به ثبت رسیده است. بازار تبریز از بزرگترین بازارهای سرپوشیده جهان و یکی از شاهکارهای معماری ایرانی است. این بازار در سال ۱۱۹۳ هجری قمری بر اثر زلزله با خاک یکسان شد، اما طولی نکشید که معماران زبردست آن را بازسازی کردند و بازار کنونی مربوط به اواخر حکومت زندیه و عصر قاجار است. بازار تبریز از چندین راسته و تیمچه و سرا تشکیل شده که تیمچه امیر از این میان بزرگترین گنبد و تیمچه مظفریه با شکوهترین معماری را داراست. بازار تبریز هم اکنون به طول یک کیلومتر بزرگترین مجموعه به هم پیوسته و مسقف دنیاست و در سال ۱۳۵۴ در فهرست آثار ملی ثبت شده است.

طاقها و گنبدهای مقرنس بلند آن، سازه های آجری به هم پیوسته، آرایش مغازه ها، کثرت تیمچه ها، وجود انواع مشاغل و تعداد زیادی مدرسه و مسجد که در کنار سراهای بازرگانی قرار گرفته اند، این بازار را نمونه ای عالی از محیط تجارت و زندگی اسلامی و شرقی ساخته است. سبک معماری، کثرت سراها و تیمچه ها و وجود تعدادی مدرسه و مسجد نیز به این مجموعه اهمیت و امتیازی خاص داده اند. از تاریخ بنای اولیه مجموعه بازار تبریز اطلاعی در دست نیست لیکن اکثر مورخین و جغرافی نویسان و جهانگردان اسلامی و خارجی که از قرن چهارم هجری تا عهد قاجار از تبریز دیدن نموده اند اسناد مهم و مدارک

ارزنده‌ای را درباره بازار و وضع بازرگانی تبریز ارائه داده‌اند. از مقدسی - یاقوت، مارکوپولو، ابن بطوطه، حمدالله مستوفی، کلاویخو، جان کارت رایت انگلیسی، شاردن، جملی کاردی جهانگرد ایتالیایی و دهها سیاح و مورخ دیگر مطالب جالب توجهی به جای مانده که دال بر اهمیت مجموعه بازار در دوره‌های مختلف بوده است. وجود مدارس و مساجد تاریخی مهم و معروفی چون مسجد جامع، مدرسه حاج صفرعلی، مدرسه صادقیه در این بازار نیز گواه بر پیشینه تاریخی این مجموعه بنا می‌باشد.

شکل شماره ۱- نمایی از بازار سرپوشیده تبریز

عمارت شهرداری (میدان ساعت)

عمارت شهرداری تبریز در سال ۱۳۱۴ شمسی در محل گورستان متروک و مخروبه کوی نوبر با نظارت مهندسان آلمانی در زمان ریاست شهرداری حاج ارفع الملک جلیلی بنا گردید. این ساختمان دارای یک برج ساعت چهار صفحه ای است که با طنین موزون زنگ هایش هر ۱۵ دقیقه یک بار، گذشت زمان را به گوش مردم تبریز می‌رساند. نمای خارجی تالار شهرداری تبریز از سنگ تراشیده بوده و نقشه ساختمان آن با نمونه ساختمان های کشور آلمان قبل از جنگ جهانی دوم مطابقت دارد. این بنا در وسط شهر تبریز و در میدانی موسوم به میدان ساعت واقع شده و در حال حاضر تمام امور عمرانی شهر و امور اداری شهرداری تبریز در این تالار و عمارت متمرکز است. کاخ شهرداری تبریز از ابتدای احداث تا حال، به‌عنوان ساختمان شهرداری شهر تبریز مورد استفاده قرار گرفته است و امروزه با تقسیم شهر تبریز به هشت منطقه،

این بنا به عنوان شهرداری مرکزی شهر تبریز محسوب می‌شود. البته امروزه نیز، اکثر امور عمرانی و اداری شهرداری تبریز در این تالار و عمارت متمرکز شده است.

کاخ شهرداری تبریز دارای یک برج ساعت چهارصفحه‌ای به ارتفاع ۳۰۰۵ متر است که باطین موزون زنگ‌هایش، هر ۱۵ دقیقه یکبار، گذشت زمان را به گوش مردم تبریز می‌رساند. نمای خارجی این بنا از سنگ تراشیده شده است و نقشه ساختمان شبیه به طرح یک عقاب در حال پرواز می‌باشد که با نمونه ساختمان‌های کشور آلمان، قبل از جنگ جهانی دوم مطابقت دارد.

عمارت شهرداری تبریز دارای ۹۶۰۰ متر مربع زیربنا بوده که بین سالهای ۱۳۱۴ تا ۱۳۱۸ خورشیدی در زمان شهردار وقت تبریز، ارفع‌الملک جلیلی به مبلغ -/۲/۵۰۰/۰۰۰ ریال به شکل عقاب در حال پرواز ساخته شده است. کاخ شهرداری تبریز در سال ۱۳۸۶ هجری خورشیدی، بمناسبت بزرگداشت یکصدمین سال تاسیس اولین انجمن شهر و بلدیة ایران در تبریز، به نخستین موزه شهر و شهرداری‌های کشور تبدیل و مورد بهره‌برداری قرار گرفت. در حال حاضر نیز علاوه بر نخستین موزه شهر و شهرداری‌های کشور، شورای اسلامی شهر تبریز نیز در بخشی از ساختمان مذکور مستقر بوده و جلسات رسمی شورا در محل آمفی تئاتر موجود در ساختمان تشکیل می‌شود. شهردار کلان شهر تبریز نیز برخی از ملاقاتهای رسمی، دیپلماتیک را با مقامات عالی‌رتبه در محل کاخ مذکور انجام می‌دهد.

شکل شماره ۲- نمایی از عمارت شهرداری شهر تبریز

مسجد کبود (فیروزه اسلام)

یکی از شاهکارهای معماری دوره اسلامی که در شهر تبریز قرار گرفته مسجد کبود است. این بنا با نامهای مختلف از جمله گوی مسجد (به ترکی همان مسجد کبود)، مسجد شاه جهان، عمارت و مسجد مظفریه معروف و مشهور بوده است. بانی مسجد ابوالمظفر جهانشاه بن قره یوسف از امرای قراقوینلو بود ولی نظارت ساخت مسجد زیر نظر همسرش جان بیگم خاتون و یا به عقیده برخی از مورخین دخترش صالحه بوده است. در کتیبه‌های باقی مانده از این بنا تاریخ پایان این مسجد سال ۸۷۰ هـ ق است. متأسفانه این بنا در زلزله سال ۱۱۹۳ هـ ق تبریز ویران شد تمام سقف فرو ریخت و تمامی دیوارها را خراب کرد ولی آنچه از این بنا باقی مانده در نوع خود بی نظیر است و به علت کاشیکاری معرق و تلفیق آجر و کاشی و رنگهای بسیار متنوع کاشیها لقب فیروزه اسلام گرفته است. علاوه بر کاشیکاریها سردر بسیار بلندش توجه اکثر سیاحان و باستانشناسان را به خود جلب کرده است و تمامی آنها را وادار به نوشتن چند خطی از زیبایی این بنا کرده است. توصیفات سیاحانی که قبل از خرابی این بنا مطلب نوشته‌اند خواندنی است از جمله کاتب چلبی و تاورنیه که خصوصاً با تمام جزئیات معماری این مسجد را وصف کرده است. هر دوی این نویسندگان بین سالهای ۱۰۴۶-۱۰۴۵ هـ ق از تبریز و این بنا دیدن کرده‌اند. چلبی سردر اصلی را از طاق کسری بلندتر دیده است و تاورنیه علاوه بر سردر و کاشیکاریهای بی نظیر آن از دو مناره بسیار بلند صحبت می‌کند که مشخص است در هنگام زلزله کاملاً از بین رفته است. در قدیم این بنا مجموعه‌ای از ساختمانهایی چون مدرسه، مسجد، خانقاه، کتابخانه و... بوده است که متأسفانه در حال حاضر هیچ کدام برجای نمانده‌اند فقط قسمتی از مسجد که آن هم بسیار آسیب دیده بود و مرمت شده است.

شکل شماره ۳- نمایی از مسجد کبود شهر تبریز

روش پرالونگ

در روش پرالونگ، ارزش گردشگری هر مکان ژئومورفولوژیکی از میانگین چهار شاخص زیبایی ظاهری، علمی، تاریخی- فرهنگی و اجتماعی- اقتصادی (جدول ۲) که از ۵ سطح مختلف نمردهمی می شوند، به دست می آید. در این روش ارزش بهره وری کنونی سایت ها نیز، مورد ارزیابی قرار می گیرد. به عبارت دیگر، میزان بهره وری و کیفیت بهره وری (جدول ۳) ارزش بهره وری ژئومورفوسایت ها را در محدوده ی مورد مطالعه، مورد ارزیابی قرار می دهد تا توا نمندی های بالقوه و بالفعل سایت ها مشخص شوند.

جدول شماره ۱- ارزیابی عبارهای چهارگانه ژئومورفوتوریستی بر اساس روش پرالونگ

معیار - امتیاز	صفر	۰/۲۵	۰/۵۰	۰/۷۵	۱
عیار زیبایی ظاهری ژئومورفوسایتها					
تعداد نقاط دیدنی	-	۱	۲-۳	۴/۵-۶	بیشتر از ۶
متوسط فاصله از نقاط دیدنی (متر)	-	کمتر از ۵۰	بین ۵۰ تا ۲۰۰	بین ۲۰۰ تا ۵۰۰	بیشتر از ۵۰۰
مساحت	-	کوچک	متوسط	بزرگ	بسیار بزرگ
ارتفاع	صفر	کم	متوسط	بلند	بسیار بلند
تباين رنگ با محیط	رنگ های مشابه	-	رنگ های گوناگون	-	رنگ های متضاد
عیار علمی ژئومورفوسایتها					
جدايیت از نظر جغرافیای دیرینه	-	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد

ویژگی‌های تجسمی	صفر	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
مساحت	-	کمتر از ۲۵	بین ۲۵ تا ۵۰	بین ۵۰ تا ۹۰	بیشتر از ۹۰
کمیابی	بیش از ۷	بین ۵ تا ۷	بین ۳ تا ۴	بین ۱ تا ۲	بینظیر
وضعیت مکان	تخریب شده	به شدت تخریب شده	تخریب در حد متوسط	اندکی تخریب شده	بدون هر گونه دستکاری
جذابیت اکولوژیکی	صفر	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
عیار تاریخی - فرهنگی ژئومورفوسایت‌ها					
جنبه های فرهنگی و تاریخی	بدون تعلق	ضعیف	متوسط	زیاد	بسیار زیاد
مناظر پیکر نگاری	صفر	۱ تا ۵	۶ تا ۲۰	۲۱ تا ۵۰	بیشتر از ۵۰
جنبه های باستانی	بدون اثر تاریخی	ضعیف	متوسط	زیاد	بسیار زیاد
جنبه های مذهبی	صفر	ضعیف	متوسط	زیاد	بسیار زیاد
رخدادهای هنری و فرهنگی	هرگز	-	گاهی	-	حداقل یک بار
عیار اجتماعی- اقتصادی ژئومورفوسایت‌ها					
قابلیت دسترسی	بیش از یک کیلومتر مسیر قابل دسترسی	فاصله کمتر از یک کیلو متر از مسیر قابل دسترسی	قابل دسترسی از طریق جاده های محلی	قابل دسترسی از طریق جاده با اهمیت در منطقه	قابل دسترسی از طریق جاده با اهمیت ملی
مخاطرات طبیعی	غیر قابل کنترل	کنترل شده	تا حدودی کنترل شده	کنترل اختیاری	بدون خطر
تعداد بازدید کنندگان در هر سال	کمتر از ۱۰ هزار نفر	بین ۱۰ تا ۱۰۰ هزار نفر	بین ۱۰۰ هزار تا ۵۰۰ هزار نفر	بین ۵۰۰ هزار تا یک میلیون نفر	بیش از یک میلیون نفر
سطح تمهیدات حفاظتی	کامل	محدود	-	نا محدود	بدون محافظت
جذابیت	-	محلی	منطقه‌ای	ملی	بین‌المللی

منبع: پراونگ (۱۹۱، ۲۰۰۵).

جدول شماره ۲- ارزیابی میزان ارزش بهره وری گردشگری بر اساس روش پراونگ

معیار - امتیاز	صفر	۰/۲۵	۰/۵۰	۰/۷۵	۱
عیار میزان بهره وری ژئومورفوسایت‌ها					
مساحت مورد استفاده (هکتار)	صفر	کمتر از ۱	بین ۱ تا ۵	بین ۵ تا ۱۰	بیشتر از ۱۰
تعداد زیر ساخت‌ها	صفر	1	۵ تا ۲	۶ تا ۱۰	بیشتر از ۱۰
اسکان فصلی (روز)	-	از ۱ تا ۹۰ روز	هز ۹۱ تا ۱۸۰ روز	از ۱۸۱ تا ۲۷۰ روز	از ۲۷۱ تا ۳۶۰ روز
اسکان روزانه (ساعت)	صفر	کمتر از ۳ ساعت	بین ۳ تا ۶ ساعت	بین ۶ تا ۹ ساعت	بیش از ۹ ساعت
عیار کیفیت بهره وری ژئومورفوسایت‌ها					
استفاده از زیبایی ظاهری	بدون هر گونه تبلیغات	یک اقدام حمایتی و معرفی یک محصول	یک اقدام حمایتی و معرفی چندین محصول	چندین اقدام حمایتی و معرفی یک محصول	چندین اقدام حمایتی و معرفی چندین محصول
استفاده از ارزش علمی	بدون هر گونه امکان آموزشی	یک اقدام حمایتی و	یک اقدام حمایتی و	چندین اقدام	چندین اقدام حمایتی و

معرفی چندین محصول	حمایتی و معرفی یک محصول	معرفی چندین محصول	معرفی یک محصول		
چندین اقدام حمایتی و معرفی چندین محصول	چندین اقدام حمایتی و معرفی یک محصول	یک اقدام حمایتی و معرفی چندین محصول	یک اقدام حمایتی و معرفی یک محصول	بدون هر گونه امکان آموزشی	استفاده از ارزش فرهنگی
بیشتر از ۱۰۰ هزار نفر	بین ۲۰ هزار تا ۱۰۰ هزار نفر	بین ۵۰۰۰ تا ۲۰۰۰۰ نفر	کمتر از ۵۰۰۰ نفر	بدون بازدید کننده	استفاده از ارزش اقتصادی (نفر)

منبع: پرالونگ (۲۰۰۵، ۱۹۲)

روش پیرا

روش پیرا به بررسی ژئومورفوسایت‌ها از ابعاد گوناگونی می‌پردازد که شامل ابعاد زیرساختی، محافظتی، علمی، مدیریتی و مکمل می‌شود. این روش در دو بعد کلی، به ارزیابی توان یک ژئومورفوسایت جهت توسعه گردشگری می‌پردازد. ارزش ژئومورفولوژیکی، از مجموع عیار علمی و مکمل به دست می‌آید. در بخش ارزش ژئومورفولوژیکی، به بررسی توان فرهنگی، اکولوژیکی، زیبایی، و جذابیت علمی و منحصر به فرد بودن می‌پردازد. مجموع امتیازهای حاصله در این بخش، در بالاترین مقدار، ۱۰ است. در طرف دیگر، ارزش مدیریتی از مجموع ارزش محافظت و ارزش استفاده حاصل می‌شود. این بخش به ابعاد زیرساختی مانند دسترسی و تجهیزات می‌پردازد. همچنین از دیگر موارد مورد بررسی در این بخش، می‌توان به ظرفیت پذیرش، قوانین و محدودیت‌های موجود اشاره کرد. جمع این دو ارزش، قابلیت یک ژئومورفوسایت را در توسعه گردشگری منعکس می‌کند. در مجموع هر چه عدد حاصله به ۲۰ نزدیک تر باشد، نشانگر پتانسیل‌های بالای آن در برنامه ریزی در گردشگری خواهد بود (جدول ۴).

جدول شماره ۳- ارزیابی عیارهای چهارگانهی ژئومورفوتوریستی بر اساس روش پیرا

ارزش مدیریتی			ارزش ژئومورفولوژیکی		
حداکثر امتیاز	ارزیابی عیار استفاده ژئومورفوسایت ها (بالاترین امتیاز 7)		حداکثر امتیاز	ارزیابی عیار علمی قابلیت ژئومورفوسایت ها (بالاترین امتیاز 5/5)	
۱٫۵	AC	میزان دسترسی	۱	Ra	نایاب بودن نسبت به منطقه
۱٫۵	Vi	قابلیت رویت	۱	In	دست نخوردگی و سالم بودن پدیده
۱	Gu	استفاده های حاضر از دیگر جذابیت های طبیعی و فرهنگی	۱	Re	قابلیت آموزشی فرایندهای ژئومورفولوژیک
۱	Eq	تجهیزات و سرویس های پشتیبانی	۱	Dv	تعداد اشکال ژئومورفولوژیک جذاب (تنوع)
۱	Lp	قوانین محافظت و محدودیت های استفاده	۰٫۵	Ge	دیگر اشکال زمین شناسی با ارزش میراثی
۱	Ou	استفاده کنونی از دیگر جذابیت های کنونی	۰٫۵	Rn	کمیاب بودن چشم اندازها در سطح ملی
حداکثر امتیاز	ارزیابی ارزش محافظت ژئومورفوسایت ها (بالاترین امتیاز 3)		۰٫۵	Kn	مطالعات علمی در نشریه ی ژئومورفولوژی
۱	In	میزان دست نخوردگی	ارزیابی عیار مکمل در ژئومورفوسایت ها (بالاترین امتیاز 4/5)		
۱	Vu	آسیب پذیری در صورت استفاده از سایت	۱٫۵	Cult	عیار فرهنگی
			۱٫۵	Eco	عیار اکولوژیکی
			۱٫۵	Aest	ارزش های زیبایی

منبع: پیرا و همکاران (۲۰۰۷، ۱۲۳)

نتایج

ارزیابی قابلیت ژئومورفوسایتهای مورد مطالعه بر اساس روش پرالونگ و پریرا با توجه به بازدید میدانی و نتایج حاصل از نظرات کارشناسان، به هر یک از ارزش ها در روش پرالونگ و پریرا امتیاز داده شد. امتیازات به دست آمده از ارزیابی عیار گردشگری و عیار بهره وری بناهای تاریخی منطقه مورد مطالعه در روش پرالونگ (جدول ۶) و ارزش ژئومورفولوژیکی و ارزش مدیریتی در بناها در روش پریرا (جدول ۷) امکان مقایسه آنها را فراهم می آورد. با این مقایسه می توان به میزان توانمندی ها و قابلیت های هر یک از بناهای تاریخی به راحتی پی برد که در نتیجه برنامه ریزان گردشگری و مسئولین مرتبط می توانند طرح های ویژه در منطقه گردشگری شهر تبریز جهت توسعه گردشگری در این منطقه را فراهم آورند.

جدول شماره ۴- آمار ارزیابی ارزش های گردشگری لندفرم های ژئومورفولوژیکی موجود به روش پرالونگ

معیار - لندفرم	بازار تبریز	مسجد کبود	عمارت شهرداری
ارزش زیبایی ظاهری	۰/۷۰	۰/۶۴	۰/۷۸
ارزش علمی	۰/۴۷	۰/۵۰	۰/۴۴
ارزش تاریخی - فرهنگی	۰/۸۲	۰/۶۸	۰/۵۵
ارزش اجتماعی - اقتصادی	۰/۷۶	۰/۴۷	۰/۴۰
میانگین عیار گردشگری	۰/۶۸	۰/۵۷	۰/۵۴
ارزش میزان بهره وری	۰/۶۱	۰/۵۸	۰/۵۸
ارزش کیفیت بهره وری	۰/۷۲	۰/۵۷	۰/۴۹
میانگین ارزش بهره وری	۰/۶۶	۰/۵۷	۰/۵۳
مقیاس کیفی	خوب	متوسط	متوسط

منبع: محاسبات نگارنده گان

جدول شماره ۵- ارزیابی نهایی توانسنجی ژئومورفوسایت های مورد بررسی به روش پریرا

رتبه بندی نهایی	ارزش نهایی بیشترین امتیاز ۲۰	ارزش مدیریتی	عیار محافظت بیشترین امتیاز ۳	عیار استفاده بیشترین امتیاز ۷	ارزش ژئومورفولوژیکی	عیارمکمل بیشترین امتیاز ۴/۵	عیار علمی بیشترین امتیاز ۵/۵	ژئوسایت
۱	۱۷/۰۳	۸/۷۸	۲/۲۴	۶/۵۴	۸/۲۵	۳/۹۵	۴/۳	بازار تبریز
۲	۱۵/۰۴	۹/۰۴	۲/۸۲	۶/۲۲	۶	۶/۵۶	۲/۴۴	مسجد کبود
۳	۱۲/۰۷	۵/۷۵	۲/۳۸	۳/۳۷	۶/۳۲	۲/۵۹	۳/۵۳	عمارت شهرداری

مطالعات میدانی و بررسی بناهای موجود در قالب مدل پرالونگ و پریرا به صورت کمی مورد ارزیابی قرار گرفت. امتیازات به دست آمده از ارزیابی های مورد بررسی امکان مقایسه ی آنها را فراهم می کند. از روی چنین مقایسه ای است که می توان توانمندی های خاص هر یک از بناهای تاریخی را شناخت و اولویت

های برنامه ریزی را بر اساس آنها تنظیم کرد. مطابق با نتایج حاصل از دو روش، بازار تاریخی سرپوشیده تبریز، بالاترین امتیاز و عمارت شهرداری کمترین امتیاز را به دست آوردند. این موضوع بیشتر به دلیل ارزیابی های مستقیم نگارندگان از بناهای مورد مطالعه، نظیر نحوه ی دسترسی و دیگر عوامل که در این روش ها اعمال شد، نتیجه می شود. با توجه به نتایج به دست آمده، بناهای با امتیاز بالا، مناسب ترین محل برای سرمایه گذاری تشخیص داده شدند؛ اما توجه به پایداری اکولوژیکی آن ها، عنصر بسیار مهمی است که برنامه ریزان باید به آن توجه داشته باشند. لازم به ذکر است که هر کدام از دو روش، ابعاد متفاوتی از قابلیت گردشگری بناها را در مسیر توسعه ی گردشگری ارائه می دهند.

نتیجه گیری

گردشگری را می توان رهیافتی جدید در ابقای میراث های تاریخی، طبیعی و اکولوژیک دانست که با افزایش علاقه ی عمومی نسبت به حفاظت از پدیده های محیطی، زمینه ساز توسعه ی پیشرفت این مناطق را فراهم می سازد. لذا با این رویکرد، روستای کندوان با تمام قابلیت های بالقوه ی خود جهت ارزیابی در تحقیق حاضر با استفاده از روش پرالونگ و پریرا انتخاب شد و قابلیت هر یک از مکان های ژئومورفولوژیکی با مطالعات میدانی و در قالب مدل مورد بررسی قرار گرفت. ارزش ژئومورفولوژیکی و ارزش مدیریتی در ژئومورفوسایت ها و ارزش زیبا شناختی، فرهنگی، زمین شناختی و اقتصادی آنها در قالب مدل پرالونگ و پریرا به صورت کمی مورد ارزیابی قرار گرفت. در روش پریرا و در بخش اول، عیار علمی به همراه عیار زیبایی و فرهنگی تحت عنوان عیار مکمل، مورد ارزیابی قرار گرفته است و در بخش دوم، ارزش های مدیریتی بالقوه برای سنجش میزان استفاده ی فعلی ژئوسایت ها و نیز ابعاد محافظتی فعلی آن ها مورد تأکید قرار گرفته است؛ اما در روش پرالونگ علاوه بر ابعاد ذکر شده یعنی علمی، زیبایی و فرهنگی، عیارهای اجتماعی - اقتصادی را نیز مورد توجه قرار داده است و در برابر ارزش مدیریتی (عیار استفاده و محافظت) روش پریرا، ارزش بهره وری (میزان بهره وری و کیفیت بهره وری) ارائه شده است. تربیت افراد متخصص تحت عنوانی چون کارشناس مسایل زمین گردشگری و توریستی، با گذراندن واحد های عمومی زمین شناسی، گردشگری و هتل داری، و استفاده از این عناصر کارآمد در جهت ارایه ژئوسایت های موجود به گردشگران و دادن اطلاعات علمی از فرآیند های تاثیر گذار در

پیدایش چینی اشکالی به گردشگران. ایجاد نگرش عمومی در حفظ و احیای منابع تاریخی، از طریق آموزش در کمپ های توریستی، رسانه ها و منابع خبری؛ همچنین ایجاد نقشه های گردشگران برای مناطق توریستی به تفکیک ژئوسایت های موجود در مناطق تاریخی، توسط سازمان میراث فرهنگی، مجامع علمی. همچنین لازم است که علاوه بر شناسایی و معرفی توان های طبیعی - تاریخی، توجهی ویژه نیز به مسایل فرهنگی، آداب و رسوم، تاریخ و ... شود. که این عامل به خصوص در مورد گردشگری بناهای تاریخی، با توجه به غنای فرهنگی، اجتماعی و تاریخی باعث اشتغال زایی و رشد اقتصادی این مناطق خواهد شد. برگزاری سمینارهای بین المللی و ملی جهت شناسایی توان های گردشگری در محل بناهای تاریخی به همراه بازدید میدانی و استفاده از تمامی شیوه های اطلاع رسانی و تبلیغاتی مانند صدا و سیما، اینترنت، مطبوعات، پوستر، کتابچه های راهنما... می تواند در جهت حفظ و توسعه این صنعت نوظهور و پردرآمد مفید و میسر واقع شود.

Archive of SID

منابع

- ۱- احراری رودی، محی الدین و شاهرخ خرگردی، ژیللا. (۱۳۸۷)، "زمین گردشگری در چابهار"، علوم زمین، سال هفدهم، شماره ۶۷.
- ۲- ثروتی، محمدرضا و کزازی، الهام. (۱۳۸۵)، "ژئوتوریسم و فرصت‌های برنامه‌ریزی در استان همدان"، فصلنامه علمی- پژوهشی فضای جغرافیایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، سال ۶.
- ۳- خوش رفتار، رضا. (۱۳۸۸)، «گردشگری زمین شناسی در استان زنجان»، علوم زمین، سال هجدهم، شماره ۷۲.
- ۴- روستایی، شهرام، قنبری، محمد؛ پورابراهیم، حبیب (۱۳۹۱)، "ارزیابی تطبیقی توانمندی های ژئوتوریستی آبشارهای منطقه مرند و ورزقان به روش ارزش علمی و ارزش افزوده". فصلنامه گردشگری و چشم انداز آینده. سال سوم شماره ۴ پاییز. صص: ۵۱-۶۰.
- ۵- فتحی، محمد حسین، وظیفه شناس، رسول، خلیجی، محمد علی و پاشاپور، حجت اله (۱۳۹۲)، "توانمندی رویکرد هیبریدی (SWOT-ANP) در ارزیابی جامع قابلیت ها و امکان‌سنجی توسعه اکوتوریسم مطالعه موردی: شهرستان پیرانشهر"، اولین همایش بین المللی اکولوژی سیمای زمین، اصفهان، ایران.
- ۶- فتحی، محمد حسین، خلیجی، محمد علی و سردشتی، ماهرخ (۱۳۹۲)، "ارزیابی جاذبه های ژئوتوریستی غار کتله خور با استفاده از مدل SWOT-ANP"، اولین همایش ملی انجمن کواترنری تهران، ایران. احراری رودی، محی الدین، شاهرخ، ژیللا، ۱۳۸۷، زمین گردشگری در چابهار، فصل نامه علوم زمین، تهران، سازمان زمین شناسی ایران، شماره 67، صص ۴۶-۵۳.
- ۷- حاج علیلو، بهزاد، نکویی صدر، بهرام، ۱۳۹۰، ژئوتوریسم، انتشارات پیام نور، دانشگاه پیام نور تهران.
- ۸- سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح ۷۶-۱۳۷۵ نقشه های توپوگرافی ۵۰۰۰۰:۱ و ۱۰۰۰۰:۱.
- ۹- شایان، سیاوش، زارع، غلامرضا، شریفی‌کیا، محمد و امیری، شهرام، ۱۳۹۲، ارزیابی قابلیت گردشگری لندفرم های ژئومورفولوژی (مطالعه موردی: گنبد نمکی کرسیا - دشت داراب)، فصلنامه پژوهش‌های ژئومورفولوژی کمی، شماره ۴، صص ۱۳۲-۱۱۹.
- ۱۰- عقیقی، محمد ابراهیم، قنبری، عبدالرسول، ۱۳۸۸، بررسی جاذبه‌های ژئوتوریستی گنبد‌های نمکی لارستان (مطالعه موردی گنبد نمکی کرم‌ستج)، فصلنامه جغرافیای طبیعی، سال دوم، شماره 6، صص ۳۱-۴۷.
- ۱۱- فتوحی، صمد، تقی‌زاده، زهرا و دانا رحیمی، ۱۳۹۱، ارزیابی توانمندی‌های ژئومورفوتوریسمی لندفرم ها براساس روش پراولونگ مطالعه موردی؛ منطقه نمونه گردشگری بیستون، فصلنامه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال دوازدهم، شماره ۲۶، صص ۲۳-۴۶.
- ۱۲- مختاری، داود، ۱۳۸۹، ارزیابی توانمندی‌های اکوتوریستی مکانهای ژئومورفیکی حوضه آبریز آسیاب خرابه در شمال غرب ایران به روش پراولونگ، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۱۸، صص ۲۷-۵۲.
- ۱۳- مشکینی، ابولفضل و اکرم قاسمی، ۱۳۹۱، سطح‌بندی شهرستان‌های استان اردبیل بر اساس شاخص توسعه فرهنگی با استفاده از مدل تاپسیس، فصلنامه برنامه ریزی منطقه‌ای، سال دوم، شماره ۷، صص ۱-۱۱.

- ۱۴- نجفی، اسماعیل، کاظمی، مینا، گل کرمی، عابد، ۱۳۸۸، قابلیت‌های ژئوتوریسمی اشکال کارستیک در استان کرمانشاه، اولین همایش دانشجویی دانشگاه تهران.
- ۱۵- یمانی، مجتبی، عظیمی راد، صمد و سجاد باقری سید شکری، ۱۳۹۱، بررسی قابلیت‌های ژئوتوریسمی ژئومورفوسایت های منطقه ی سیمره با استفاده از روش پراونگ، فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط، شماره ۲، صص ۸۸-۶۹.
- ۱۶- یمانی، مجتبی، نگهبان، رحیمی هرآبادی، سعید و محمد علیزاده، ۱۳۹۱، ژئومورفوتوریسم و مقایسه‌ی روش‌های ارزیابی ژئومورفوسایت‌ها در توسعه‌ی گردشگری (مطالعه‌ی موردی :استان هرمزگان)، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، شماره ۱، صص ۱۰۴-۸۳.
- 17-Afifi, M.I., ghanbari,, R.l, 2009, Geotourist attractions of salt domes larestan (Case Study Karmosan salt dome), journal of natural geography, No 6, pp. 47-31.
- 18-Ahrrari Roy, M., Shahrokhi , j., 2008, geotourism the der in chababar, journal of earth Science, TEHRAN, , No 67, pp. 53-46.
- 19-Bernard Joyce, Edmund (2010) Australia's Geoheritage: History of Study, a New Inventory of Geosites and Applications to Geotourism and Geoparks, Geoheritage, 39 – 56.
- 20-Brandolini. P, Faccini, F and Piccazzo.M (2006) Geomorphological hazard and tourist vulnerability along Portofine Paek trails (Italy), Natural Hazards and earth system sciences, 563 - 571.
- 21-Carton A, Cavallin A, Francavilla F, Mantovani F, Panizza M, Pellegrini G.G. and C. Tellini, (1994) Ricerche ambientali per l'individuazione e la valutazione dei beni geomorfologici – metodi ed esempi, in Il Quaternario, 7, 365-372.
- 22-Comanescu, Laura, Nedelea, Alekandru, Dobre, Robert (2009) Inventoring and Evaluation of Geomorphosites in the Bucegimountains, Forum Geografic, No, 8, 38 – 43.
- 23-Coratz.P, Chinoi.A, Piacentini. D and Valdati. J (2008) Management of Geomorphosites in hight tourist vocation area: an example of geo- hiking maps in the Alpe di fanes (natural park of fanes-senesbraies, Italian dolomites), Geo Journal of tourism and Geosites, no 2, vol 2, 106- 117.
- 24-Dowling, Ross K (2011) Geotourisms Global Growth, Geoheritage, 1 – 13.
- 25-Fenel. D: (1999) Ecotourism an Introduction, Routledge, 34- 43.
- 26-Fotouhi, S., Taghizadeh,z., and Rahimi,D., 2011, assessment the ability of Geomorphotourism Landform based on Praloong methods ,case study, the typical tourism Bistoon, Journal of Geographical Sciences and Applied Research, Year 12, No. 26, pp. 46-23.
- 27-Geographical organization of the armed forces, 1995, topographic maps of 1:50000 and 1:10000.
- 28-Georgiana Gavrilă, Ionela, Man, Titus, Surdeanu, Virgil (2011) Geomorphological Heritage Assessment Using Gis Analysis For Geotourism Development In Mancin Mounains Dobrogea Romania, Tourism and Geosites, No 2, Vol 8, 81- 87.
- 29-Grandgirard V, (1997) Géomorphologie, protection de la nature Et gestion du paysage, Thèse de doctorat, Faculté des Sciences, Université de Fribourg.
- 30-Grandgirard, V., (1999), L'évaluation des géotopes. Geol. Insubrica, 4, 59-66.
- 31-Haj Alilo, B., Nqueasadr, B., 2011, geotourism, payamnour pablication Tehran
- 32-Hooke J. M, (1994) Strategies For Conserving And Sustaining Dynamic Geomorphological Sites, In O'Halloran, et al, (eds) - Geological And Landscape Conservation – London, Geological Society, pp. 191-195.
- 33-Ilieș, Dorina Camelia, Josan, N., (2009a), Geosites-Geomorphosites and Relief, GeoJournal of Tourism and Geosites Year II, no. 1, vol. 3, pag. 78-85, Oradea .
- 34-LAW, Christopherom (2002) Urban Tourism, Continuu, 231-234.
- 35-Marthaler, M., (2003), Le memoire de la Terre cache derriere les panoramas, Geomorphologie et tourisme, Lausanne, Géomorphologie et Tourisme, Actes de la Réunion annuelle de la Société Suisse de Géomorphologie (SSGm).,pp,93-104.

- 36-Meshkini , A.,Ghassemi,A., 2012, The level of classified development index cultural city of Ardabil on TOPSIS model, Journal of Regional Planning, Second Year, No. 7, pp. 1-11.
- 37-Mokhtari, D., 2010, Evaluation of Ecotourism place Ability Asiab kharabe basin in northwest of Iran with using praloong method, journal of geographically and development, No 18, pp. 52-27.
- 38-Najafi, I, Kazemi, M., Gol karami,, A.,, 2009, Geotorisme ability of Carstic landform in Kermanshah,, First Conference at Tehran University
- 39-Newsome, .D, Dowling, RK (2010) Geotourism: the tourism of geology and landscape. Goodfellow Publishers, Oxford.
- 40-Nickolas, C, Zouros, Mytilene (2007) Geomorphosite assessment and management in protected areas of Greece Case study of the Lesbos Island – coastal geomorphosites, Geographica Helvetica, jg.62, 169 – 180.
- 41-Panizza M, Piacente S, (1993) Geomorphological assets evaluation, in Zeitschrift für Geomorphologie, N.F, Suppl. Bd, 87, 13-18.
- 42-Panizza, M (2001) Geomorphosites. Concepts, methods and examples of geomorphological survey, in Chinese Science Bulletin 46, 4-6.
- 43-Panizza, M., Piacente, S., (2008), Geomorphosites and geotourism, Rev. Geogr. Acadêmica v.2 n.1, 5-9.
- 44-Pralong, J.P., (2004), Pour une mise en valeur touristique et culturelle des patrimoines de l'espace alpin: le concept d'"histoire totale", Histoire des Alpes, 9, 301-310.
- 45-Pralong, J.P., (2005), A method for assessing the tourist potential and use of geomorphological sites. Gemorphologie. Formes, processus, environnement, 3, 189-196.
- 46-Rao, D.P (2002) Remote Sensing Application in Geomorphology, Tropical Ecology, 43, 1, 49 – 59 .
- 47-Reynard, E., (2004), Getopes, geo (morpho) sites et paysages gemorphologiques, In: Paysages gemorphologiques, Institut de Gegraphie, Lausanne, 123-136.
- 48-Reynard. E, Panizza. M. (2005) Geomorphosites: definition, assessment and mapping, 11, Quaternario, 18 (1), Volume special, 286-312.
- 49-Reynard, E., (2005), Geomorphosites et paysages, Gemorphologie. Formes, processus, environnement, 3, 181-188.
- 50-Reynard, E., Fontana, G., Kozlik, L., Scapozza, C., (2007), A method for assessing the scientific and additional values of geomorphosites. Geogr. Helv., 62, 148-158.
- 51-shayan, s ., Zare, gh.r., Sharifi Kia, M ., amiri,sh., S., 2013, Evaluation of the potential of tourism in geomorphic Landform (Case Study: salt Krsya - Plain Darab) , Quantities geomorphology , No. 4, pp. 132-119.
- 52-Tourtellot, J (2004) Geotourism, National Geographic Society, USA, pp234.
- 53-Wartiti, Mohamed El, Malaki, Amina, Zahraoui, Mohamed, Ghannouchi, Abdelilah El, Gregorio, Felice Di (2008) Geosites Inventory Of The Northwestern Tabular Middle Atlas Of Morocco, Environ Geol, 415 – 422.
- 54-Yamani, M., Azim Rad, S. and S. Bagheri, S. Shokri, 2012, review of geomorphosite geotourism potential of the region Seimareh Praloong method, Journal of Geography and Environmental Sustainability, No. 2, pp. 88-69.
- 55-Yamani, M., negahban, Hrabady Rahimi, S. and Alizadeh,M., 2012, geomorphotourism and compare the method geomorphosite assessment of the development of tourism (Case Study: Hormozgan Province), Tourism Planning and Development Journal, No. 1, pp. 104-83.